

MEDEDELINGEN

van de Stichting

FAMILIE VIS van ZAANDIJK

nummer 19, april 1990

redactie: Heyme Vis

Piet Vis

Adres: Onder de Boomjes 35
2802 AP Gouda

Het Eeuwfeest in 1894

Het 400-jarig bestaan van Zaandijk is in 1894 op intense wijze gevierd. In de kroniek 'Vis A Saandijk' staat daarover op pagina 2: 'In dagenlange feesten manifesteerde de oude saamhorigheid van alle dorpsgenoten zich nog eens overtuigend. Met de uiterste zorg voorbereid speelde het verleden in optochten en uitvoeringen een grote rol. Geïnspireerd deskundige op de achtergrond van dit alles is Gerrit Jan Honig. Hem was het terdege bekend dat de familie Vis al in het verre

verleden van Zaandijk een rol speelde. Zijn toneelstuk 'De Bloem van Zaandijk' in vereniging met C. van der Zeijde geschreven, brengt dat duidelijk tot uitdrukking. Een stuk familiehistorie op het eind van de 18e eeuw speelde zich hier af voor de ogen van jongere generaties. Het wakte belangstelling, ook bij velen die Zaandijk al lang hadden verlaten, voor een verleden dat men nu, opgeleusterd door de prachtige originele kostuums en sieraden, zag herleven.'

Het moet een waar volksfeest geweest zijn, waar de hele Zaanstreek aan deelgenomen heeft. Met welk een luister de optocht in 1894 is uitgevoerd en hoe overweldigend de belangstelling toen was is te zien op de hieronder afgebeelde foto, genomen vanaf de stelling van de molen 'De Koperslager' in de richting van Wormerveer met een fraai gezicht op de watermolen 'Het Leven' van de polder Westzaan (in 1904 gesloopt en vervangen door een stoomgemaal).

VEREENIGING
TOT
BEVORDERING VAN UITERLIJKE WELSPREKENDHEID
„BOGAERS”,
TE
KOOG-ZAANDIJK,

ONDER DE ZINSPREUK:

De taal is gangely het volk,
Ma oog 't uit ons werken blijken,
Dat wij met haren schat
En hoofd en hart berijken.

5^e OPVOERING
VAN
„DE BLOEM VAN ZAANDIJK,”

DOOR

G. J. HONIG EN C. V. D. ZEYDE,
op Vrijdag 19 October 1894,
in het Koffiehuis „De Zwaan”,
TE ZAANDIJK.

Aanvang 7½ uur precies.

DE BLOEM VAN ZAANDIJK

Het toneelstuk 'De Bloem van Zaandijk, dramatische schets uit de jaren 1793 en 1794, in drie bedrijven met een Na-spel' is in september en oktober 1894 door leden van de toneelvereniging 'Bogaers' vijf maal gespeeld. Daaruit blijkt dat de belangstelling groot was.

Het toneelstuk zelf, waarin vele Zaandijker burgers uit het eind van de 18e eeuw ten tonele worden gevoerd, is vooral interessant voor wie bekend is met de geschiedenis van Zaandijk.

Het Na-spel, het bruiloftsfeest van Maartje Nan en Klaas de Jager, heeft ook bekendheid gekregen buiten de Zaanstreek. De rijkdom van de authentieke oud-Zaanse kostuums van de dames - bewaard als familiestukken - en de uitvoering van dansen als Menuet en Gavotte-Qua drille in deze prachtige kostuums, zal daaraan stellig hebben bijgedragen.

Toen dan ook in de zomer van 1895 de Wereldtentoonstelling in Amsterdam werd gehouden en op het tentoonstellingsterrein een oud-Hollands stadsgeheelte werd opgebouwd met een marktplein, poorten en een gracht,

bereikte de toneelvereniging 'Bogaers' het verzoek daar het bruiloftsfeest op te voeren. Voor dit doel werd het eerste tafereel van het Na-spel omgewerkt, zodat er een op zich zelf staand stuk ontstond onder de titel 'Een Oud-Zaansch Bruiloftsfeest'.

Behalve op de Wereldtentoonstelling is het in 1895 ook nog een keer in de Amsterdamse Stadsschouwburg opgevoerd. Verder zijn er opvoeringen geweest in Koog aan de Zaan (1907), op de tentoonstelling 'De Vrouw' in Amsterdam (1913) en in het Openluchtmuseum in Arnhem (1919).

Vlak na de bevrijding beleefde de Zaanstreek een periode, waarin als reactie op de donkere bezettingsjaren vele initiatieven werden genomen. Eén daarvan was het opnieuw opvoeren van 'De Bloem van Zaandijk' (in zijn geheel) door het Historisch Gezelschap 'G.J. Boekenooogen'. In mei 1946 werden in 'De Waakzaamheid' drie uitvoeringen gegeven. Van het optreden op de tentoonstelling 'De Vrouw' zijn door 'Daily Mirror' te Londen een groot aantal foto's gemaakt. Eén van deze foto's is hierboven afgedrukt.

Een jeugdportret (vermoedelijk uit 1852) van Engeltje Vis Dirks (1834-1878), één van de dochters van Dirk Vis en Engeltje Kool. De kleding die dit jonge meisje van 18 jaar draagt, wijkt weinig af van de kleding van haar moeder op het portret, dat is afgebeeld op pagina 208 in 'Vis A Saandijk'.

UIT DE BRIEVEN VAN GERARD ADRIAAN VIS

We vervolgen met de citaten uit de brieven die G.A. Vis (1876-1954) in het begin van deze eeuw schreef aan zijn moeder te Arnhem. Hij geniet van het leven, in Amsterdam en op zijn vele reizen, nadat hij de beste jaren van zijn jeugd had verspeeld in een miezerig baantje aan het station te Doetichem. We hebben hem verlaten terwijl hij de kerkdienst volgde in de Vrije Gemeente (Paradiso!) met de oude dominee Hugenholtz als voorganger (zie blz. 134):

(20 dec. 1908) ... Mooi en edel was het wat die oude man op zoo gewone wijze zeide. Hoe juist, dat scherp aantoonen om goed van kwaad te onderscheiden, vooral bij 't verfijnde leven in groote steden als hier. 'k Had gewild dat U hem ook gehoord had; bij sommige woorden zoudt U geglimlacht hebben o.a. bij zijn zeggen: een man die aan zijn Moeder denkt doorleeft op dat oogenblik de beste momenten van zijn bestaan. ...

(Jan. 1909) ... Met belangstelling las ik dezer dagen het overlijden en later de begrafenisplechtigheid van Baron Mollerus v. Westkerke. Mijn sollicitatie voor het gouvernement waarbij ik mij bij hem voorstelde kwam mij daarbij in herinnering.

(1 febr. 1909) ... 't Was ongemerkt laat geworden. Opgeruimd van gedachten stapte ik snel door de koude nachtlucht - de Paleisklok sloeg juist half twaalf - toen ik ineens uit mijn stemming van harmonie tot de werkelijkheid werd teruggebracht. 't Was een meisje dat mij tegen mijn arm tikte. 'k Dacht direct - waarom denkt men toch altijd 't eerst slecht - aan één van die zwervende nachtwezens die voor enkele guldens hun ziel en zaligheid vergooiden en had de woorden 'hoepel op' reeds op mijn lippen. 'k Vergiste mij echter, die treurige oogen en en smeekende stem vroegen om iets voor een stuk brood - een stuk brood, 'k hoor het nog. Waarom het mij dien avond zoo aandeed, 'k weet het niet, 'k zie zo vaak toch ellen-

de of schijn-ellende, wie zal 't zeggen. Misschien was 't het contrast tusschen eenigermate eigen geluk en anderer leed dat mij naar m'n portemonnaie deed grijpen ... Thans iets vrolijkers ... Carré is sinds eenigen tijd met z'n paarden hier ... De schouwburgzaal was in een circus veranderd ... de paardendressuur van Kätchen Carré was magnifique ... guirlandes doorkruisten in lange slingers het circus, waartusschen de stoute rijdster, gezeten op een appelschimmel ... versierd met dezelfde soort bloemen op hoed en rok ... op de maat der muziek doorreed, zeer interessant ... Zoo langzamerhand maak ik hier van alles mede. Verleden jaar volgde het eene ambts-jubileum met de gebruikelijke receptie op het andere, thans begint het jaar met eene begrafenis. Eén der heeren collega's van de Fransche afdeeling ... Maandagmiddag half drie heeft de begrafenis plaats gehad op Vredenhof bij Sloterdijk. 't Was een lange tocht daarheen. M'n zwarte rok bewees alweer goede diensten ... Ook hier was dien avond ijsfeest op de Linnaeusbaan ...

(15 mei 1909) ... 'Sterk als de adelaar zijn kracht bewust, stroomt door mijn aderen de levenslust': die is in de Vrije Gemeente geweest hoor ik U zeggen - Goed geraden doch niet dat alleen doet mij zoo schrijven. 't Voorjaar doet nieuwe krachten ontwakken en meer als ooit voel ik dit in mij, wordt mijn hart aange trokken tot nieuw leven, tot afwisseling, tot reizen. Het zal u dan ook duidelijk zijn dat ik gelijk een Savoyaard niet in mijn Heimat blijven kan. Gelukkige omstandigheden die mij tijd en gratis gebruik van spoorwegen en stoombooten in den schoot wierp. Om te beginnen gaan we naar Londen. Reeds nu denk ik aan de zee, die groote zee als je boven op het hooge dek staat onder de machtige rookpluimen die twee dikke schoorstenen uitwalmen. Een idée van kracht en energie; 'k wou dat ik U kom meenemen, zonder twijfel kwam U tien jaar jonger terug - De Directie

heeft voor de Harwich-boot van Woensdagnacht hutten 1e klasse doen bespreken. Aanvankelijk waren er vier deelnemers, een heeft zich echter teruggetrokken, zoodat we thans hetzelfde clubje van verleden jaar weer hebben. Na aankomst te Londen en ontbijt in een der groote lunchrooms van de City, waar we ons door de vriendelijke misses met hun aardige witte mutsjes op zijn Engelsch laten voeren met oat-meal (havermout) en Lipton tea gaan we direct per ondergrondse spoorweg naar Chelsea-Bridge en vervolgens per stoomboot de Theems opvaren naar het in de nabijheid van Londen gelegen plaatsje Kew. Dit stadje is beroemd om z'n prachtige tuinen en parken; de Heer Stork beval het ten zeerste aan. Te Londen gaan we onder meer bezoeken het nieuwe reusachtige warenhuis in Oxfordstreet (7 étages) waar Zus' vriendin mej. Gratama ook geweest is ... en naar Mad. Tussauds Wax Works, de grootste verzameling wassenbeelden van de wereld. ... Onder deze omstandigheden kwamen dankbare gevoelens bij mij boven toen ik dezer dagen vernam dat onze goede neef Jan Wildschut is benoemd tot ridder in de orde van Oranje-Nassau. 'k Zond hem een felicitatie. Hij zal wel zeer met deze onderscheiding ingenomen zijn ... Van Zaandijk ontving ik Zaterdag een brief. Oom (Jacob Vis Gz.) schrijft o.a. ... De Heer Klaas Vis Alb., rijstpeller te Wormerveer is gisteren overleden, vorige Vrijdag nog aan de beurs, longontsteking ...

(19 mei 1909) ... Hoek van Holland ... Zooeven per Expresstrein hier aangekomen. De Harwich-boot ligt onder stoom voor den steiger. Over een kwartier steken we in zee ...

(20 mei 1909) (The Library, Selfridge & Co, Londen) .. beste groeten uit het groote Warenhuis in Oxfordstreet in welks postkantoor ik even zit te schrijven. 'k Heb echter weinig tijd. Het weer is altijd op mijne reizen magnifique. Mijn reisgezelschap uitstekend. 'k Geniet dan ook weer veel..Zooeven heb ik een begrafenis gezien waarbij de lijk-kist geheel onder glas te zien was. Uit Kew zijn we na een prachtige dag daar teruggekomen, ben in een Indi-

sche plantentuin geweest. Ben echt in m'n nopjes.

(23 mei 1909) ... In beste conditie in de goede Amstelstad teruggekeerd. Zeer veel genoeg gehad en zeer veel nieuws gezien o.a. de behandeling van de marconigraaf-toestellen voor de draadlooze telegraphie op stoomschepen. Ben noch op de heen- noch op de terugreis zeeziek geweest hoewel ... op onze heenreis bij het ontwaken onze kleren op de grond lagen.

(25 mei 1909) ... Thans zal ik u een relaasje geven van het belangrijkste dat ik gezien en genoten heb. ... 't Was dan 's avonds 9 uur dat we met z'n drieën van het 2e perron van het Centraalstation in de Expresstrein naar Hoek van Holland stapten. We kenden elkander nu beter als verleden jaar, wisten dat we als reisgenooten uitstekend bij elkander pasten en zouden dit de komende dagen nog meer en meer ondervinden. De stemming was dan ook van het begin tot het eind in één woord uitmuntend. In den Hoek aangekomen ... gingen we aan boord van het stoomschip 'Dresden'... waren trokken de verlichte melkglasbordjes waarop we lazen 'Wireless Telegraph' (Draadloze telegraaf) al direct onze aandacht. Als oud-telegrafist ging mijn hart open - maar nu scherts ik. Spoedig waren wij op het zeetelegraafkantoor waar men ons als 'Railway-Employers' ... welwillend van een en ander uitleg gaf. ... De masten van de boot waren onderling door drie dubbele draden verbonden met een dubbele microfoon die ... door middel van een riempje zit vastgebonden op het hoofd van de telegrafist. Evenals bij de telefoon luistert nu de telegrafist of in de geluidsgolven in de lucht boven het schip het stoomschip Dresden wordt opgeroepen. Hoort hij dit dan maakt hij onmiddellijk verbinding door te gaan telegraferen op een soortgelijk Morse-telegraaf-toestel als ook bij de Spoorwegen en bij de Rijkstelegraaf in Nedrland in gebruik is. De stroom is echter blijkbaar veel sterker want bij elk neerdrücken van den knop springen er blauwe vonken uit het radiotoestel dat in een hoek van het kantoor staat. Aan de andere zijde in het

kantoor staat een groote dynamo. Een prachtige uitvinding, vindt U niet om van uit de zee te kunnen telegraferen. Verleden jaar toen ik naar Engeland ging hadden de booten die toestellen nog niet. Ook op de verongelukte boot de Berlin waren ze niet aanwezig ... Zeeziek zijn we geen van allen geweest, hoewel het op de heenreis juist was of het schip zoo nu en dan dook, een zelfde gevoel als je krijgt bij het zakken van een lift; ... Te Londen hadden we de eerste dag direct al een meevallertje. Op Trafalgar Square, een van de grootste pleinen van Londen ... hoorden we onverwacht vroolijke muziek. We liepen snel in de richting van het geluid en even later zagen we de 'Pipers' van de Lijfwacht van Koning Edward met volle muziek passeeren. Magnifique gezicht dat kranige marcheeren op de tonen van die vroolijke muziek. U zult zich herinneren dat voor het laatste Thor-Soirée James Meyer aan eenige dames en heeren, waaronder ook Jacob, een dans had ingestudeerd waarin de echte Engelsche Horle Pipe voorkwam. Dat was vroolijke muziek ... zoo nu was deze ook.

(Dan volgt een verrukte beschrijving van de pracht in de parken en kassen van Kew die aldus besluit:)

... Een eigenaardigheid in deze uitgestrekte tuine is - met recht 's lands wijs, 's lands eer - dat ieder over de grasperken liep. Wij Hollanders wilden het eerst nog niet doen doch je moest, op de paden blijvende, vaak zulk een eind omlopen dat we het tenslotte ook maar deden. In de tuinen was ook nog een oud slot van de Koning, ook dat hebben we gezien. Men zegt wel eens ga niet naar Londen om de natuur te zien, doch hier, nog geen half uur sporen van de City was de natuur heerlijk. We hadden een gele tint van de zonnebrand gekregen. ... 's Middags hebben we gegeten in de grootste inrichting van de firma Lyon's in Piccadilly. ... nog nooit van mijn leven grooter en prachtiger eetzaalen ... gezien als daar. Prachtige zalen zag ik te Wiesbaden, Zürich, Luzern en ook vooral te Milaan en Venetië .. doch dit te Londen twee étages onder den beganen

grond overtrof in grootschheid en rijkdom alles. De ingang .. was niet groot ... we moesten goed op het nummer 202 letten ... om het te vinden. Door een gang die naar beneden liep kwamen we aan grote geëtsste glazen deuren, waardoor we in eene reusachtig door electrisch kristallen kronen verlichte eetzaal keken, de lengte schat ik minstens tweemaal de groote zaal van Misis. Vier rijk gegalloneerde heeren maakten ons hier al buigende duidelijk dat er geen plaats meer in deze zaal was en verzochten ons 'downstairs' te gaan. Over met dikke loopers bedekte trappen daalden we een étage en kwamen toen in een hal met soortgelijke deuren als daareven die toegang gaven tot precies een zelfde zaal. Alvorens binnen te gaan gingen wij - 't scheen zoo te hooren daar - naar de rechts gelegen 'lavatory' om ons een weinig op te knappen voor het heiligdom van de Duizend en één Nacht vertelling binnen te gaan. Nog sterker werd ik aan dergelijke sprookjesvertellingen van de Kalif en de Wonderlamp, van gewelven in den grond waar zich kamers met groote rijkdommen bevonden uit mijn jeugd herinnerd, toen ik bij het binnentreden van de toiletkamer onverwachts werd aangepakt door een neger die mij verwoed begon af te schuieren met een lange zwarte schuier. Na mij kwamen mijn twee reisgezellen aan den beurt. De zwarte knecht was echter zoo doordrongen van zijn plicht, machinaal zelfs, dat toen hij ons gedrieën geschuierd had en ik iets naar de deur was geloopt hij mij nogmaals met volle kracht begon te schuieren, waarop we het allen in lachen uitproestten. De neger lachte echter niet. Hij voorzag ons direct van een 'henkerchief', een kam, een haarborstel en een stuk zeep en wees ons elk een marmeren waschbekken. 't Ging alles even quickly, teuten (dat wij Hollanders zoo merkwaardig goed kennen) leer je daar wel af. 't Was overigens prachtig, uiterst sanitair - alles ingericht. Met z'n twintigen stonden we ... in ons overhemd aan de waschtafels ... Weinig werd er gesproken, ieder plaste en waschte maar afgewisseld door het eentonige negergeluid 'Please, Sir', 'All

right', Sir'. Bij het verlaten be-
taalde je de vastgestelde taxe f
0,10 aan mijnheer de neger. Heel
netjes aangedaan als we waren werden
daarna de deuren van de reusachtige

eetzaal door de gegalloneerde be-
diende voor ons geopend. 'k Weet
zeker dat U, evenals wij drieën, bij
het binnenkomen even verbijsterd
zoudt zijn blijven staan ...

Mutaties op de genealogische staat van Jacob Vis en zijn nageslacht.

- CIVaaba Mr. Caroline Leonarda Vis-Sanders te Heemstede, weduwe van
Pieter Cornelis Vis, is overleden 20 februari 1990.
- CVIaac Alida Jacoba Vis is overleden te Koog aan de Zaan 18
november 1989.
- CVIIbaac Ericus Gerhardus Duyvis te Heiloo is overleden 15 juli 1989.

Stichting FAMILIE VIS van ZAANDIJK

Het doel van onze Stichting is
onder meer: 'het bundelen van alle
activiteiten met betrekking tot de
geschiedenis van de familie Vis van
Zaandijk en de samenstelling en
huisvesting van een familiearchief'.

Het bestuur van de Stichting komt
tweemaal per jaar bijeen. Het stre-
ven is ook tweemaal per jaar 'Mede-
delingen' uit te geven; in 1988 en
1989 is dat gebeurd en we zullen dat
in de komende jaren voortzetten.

In de laatste vergaderingen van
het bestuur is veel aandacht besteed
aan het 500-jarig bestaan van Zaan-
dijk in 1994. We hebben enkele i-
deeën ontwikkeld over mogelijke
activiteiten ter gelegenheid daar-
van. Het inrichten van een tentoon-
stelling over de geschiedenis van
Zaandijk ligt erg voor de hand. De
gedachte om opnieuw te komen tot
uitvoering van 'De Bloem van Zaan-
dijk', of alleen van 'De Zaanse
Bruiloft', is ook geopperd. Vraag is
dan natuurlijk: zijn de benodigde
oud-Zaanse kostuums nog aanwezig?

Namens ons bestuur zijn brieven

gezonden aan de besturen van de
Zaanlandse Oudheidkamer en van de
buurtvereniging 'Gortershoek', waar-
in wij meedelen dat wij aan een
feestelijke viering van het vijfde
eeuwfeest van Zaandijk graag ons
steentje willen bijdragen.

Daarnaast is een belangrijk onder-
werp de integratie van de Stam Heyme
Vis in Vis A Saandijk. Hieraan wordt
met veel zorg gewerkt. Als resultaat
van deze integratie zal er in 1991
of 1992 een publicatie plaats vinden
over de familie Vis in een uitgave
van het 'Nederlands Patriciaat'.

Van het familieboek 'Vis A Saan-
dijk' zijn bij de Stichting nog
exemplaren beschikbaar à f 67,50
(voor donateurs f 50,-), te bestel-
len bij de penningmeester: Jaap
Kuyt, Oudburgerlaan 63, 1852 HA
Heiloo, tel. 072-331022

Het richtbedrag voor donaties is
f 25,- per jaar, te storten op Post-
banknummer 3220631, t.n.v. 'Stich-
ting Familie Vis van Zaandijk' te
Heiloo.